

6999

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի Ո Յ

ՍԱՅՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԵՑ

(Գ. Յ. Ս.)

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՅՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐՋՈՒՄԱՆ

1912

235

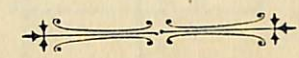
Ե - 35

2 NOV 2009

281
E-35

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՍԱՅՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԵՑ

(Գ. Յ. Ս.)

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐՁՈՒՄԱՆ

1912

05 APR 2013

6999

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
Օ. ԱՐՋՈՒՄԱՆ,
№ 132

63999-67

Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վերնագրոյս վրայ խօսելու չձեռնարկած՝ հարկ է «Մահմանադրութիւն» բառին կազմութեան և իմաստին վրայ հարեւանցի ակնարկ մ'ընծայել։ Մահմանադրութիւնը որ մեր մէջ այսօր Constitution բառին աեղ կը գործածուի, ոչ թէ անոր բառական թարգմանութիւնն է, այլ բարոյական իմաստին, որ կը նշանակէ «սահման դնել» այսինքն վեհապետաց իշխանութեան, մինչդեռ Constitution պարզապէս «կազմութիւն կամ վերակազմութիւն» իմաստը ունի։ Անգլիոյ խառվութենէն և Կարոլոս Ա. թագաւորին մահուան բեմը ելլալէն ետքը՝ Մահմանադրութիւնը ծագում առած է առաջին անգամ Բրիտանիոյ մէջ ժէ. դարուն առաջին կէսին, որ հետեւեանք եղած է Cromwellի պերճախօսութեանց և պատերազմական յաջողութեանց։ Գաղղիա 1789ին առաջին եղաւ օրինակելու սահմանադրութիւնը, զոր ընդունեցան ապա Իտալիոյ փոքր թագաւորութիւններէն ոմանք, և հետզհետէ քոյր եւրոպա ու Ամերիկա, որոնց հետեւած են այսօր նոյն իսկ ինչ ինչ Ասիական ազգեր։ Բայց այս Մահմանադրութիւնը երբեմն երկիրներու մէջ աւելի ընդարձակ է, և երբեմն սեղմ, որուն համար անոնց կառավարութիւններն ալ «կատարեալ կամ չափաւոր սահմանադրական» մակդիրով կ'որակուին։

Կրօնական իշխանութեան սահմանադրական օրէնսդրութիւնը քաղաքականէն շատ աւելի առաջ կը տեսնուի պատմութեան մէջ. կամ որ նոյն է կրօնի պաշտօնէից ժողովրդային ընտրութիւնը մինչեւ նախաքրիստոսեան ժամանակները կը վերաւարանայ։ Վասն զի Աստուածաշունչ մատենային թուոց գիրքին մէջ կը կարդանք «Խօսեցաւ Տէր ընդ Մովսիսի և... ասէ. — Ա՛ռ զու զԱհարոն և զՆիհալար զորդի նորա, և հան

գնուսա ի Հովր լեառն յանդիման ամենայն ժողովրդեանն: Եւ մերկացո՛ր յԱհարանէ՛ զպատմութեան նորա և զգեցուցչաւ Եւ զիաղարու որդւոյ նորա» . զԼ . Ի . 38 : Ս . գրոց այս պարբերութիւնը՝ Ս . Կլարիանոս Կարքեդոնի եպիսկոպոսը և Ափրիկէի նախագահը հետեւեալ կերպով կը մեկնէ . — Սատուած կը հրամայէ Մովսէսին՝ որ քահանայից ընտրութիւնը ժողովրդեան ներկայութեամբ կատարուի , ինչպէս նաեւ անոր ձեռնադրութիւնը : Ըստ այնմ որ Ահարոն քահանայ մ'էր , և Եղիազար , իր օրդին անոր կը յաջորդէր բարձր լերան մը վրայ բոլոր ժողովրդեան առջեւ , ուր տեղի կ'ունենայ նաեւ քահանայական պատմութեանին տուգութիւնը :—

Իսկ նոր կտակարանին մէջ կը տեսնուի՝ ժողովրդոց կղերիկոսներուն և նամանուանդ եպիսկոպոսաց ընտրութեան մասնակցելու իրաւունքը՝ իրր աստուածային և առաքելական հատատութիւն : Վասն զի Ղուկաս Աւետարանիչը , աշակերտ Յովհաննէս առաքելոյն և եկեղեցւոյ տաճարն պատմիչը , որ առաքելոց գործերը գրած է , իր պատմութեան առաջին գլխուն երկրորդ պարբերութիւնը այսպէս ունի .

«Եւ յաւուրս յայնոսիկ յարուցեալ Պետրոս ի մէջ եղբարցն՝ առէ . և էր անդ բազմութիւն անուանց իրրեւ հարիւր և քսանից : Արք եղբարք՝ պարտ էր կատարել գրոյն , զոր յառաջագոյն ասաց Հոգին Սուրբ ի բերանոյ Դաւթի՝ վասն Յուդայի , որ եղև առաջնորդ ունեկեացն Յիսուսի . զի ի թիւս մեր էր՝ ընդ մեզ , և հասեալ էր նմա վիճակ պաշտամանս այսորիկ : Սա ստացաւ գեօղ ի վարձուց անիրաւութեան . և ուռուցեալ հեղձաւ ընդ մէջ՝ և հեղաւ ամենայն փոր նորա : Եւ յայտնի եղև ամենեցուն՝ որ բնակեալ են յերուսաղէմ . մինչև կոչել զեղջն այնմիկ բարբառովն իւրեանց Ակեղղամայ , այսինքն է գեօղ արեան : Զի գրեալ է ի գիրս սաղմուսաց . եղիցի բնակութիւն նորա տեւրակ , և մի ոք իցէ որ բնակիցէ ի նմա , և զկարգ նորա առցէ այլ : Արդ պարտ էր յարանցս յայտցանէ՛ եկեղոցս ընդ մեզ յամենայն ժամանակի , յորում մուտ և ել առ մեզ Տէր Յիսուս , սկսեալ ի մկրտութենէն Յովհաննու մին-

չև յօրն՝ յորում վերացաւ ի մէնջ , վկայ յարութեանն նորա ընդ մեզ լինել միում ի սոցանէ : Եւ կացուցին երկուս , զՅովսէփ՝ որում Բարսաբայն կոչէին , որ անուանեցաւ Յուստոս , և զՄատթիա : Եւ կացեալ յաղօթմ՝ առնն , դու Տէր սրտագէտ ամենայնի՝ յայտնեալ՝ զմի ոք՝ զոր ընտրեցիր ի սոցանէ յերկոցունց , առնուլ զվիճակ պաշտամանս այսորիկ՝ և զառաքելութեան , յորմէ անկաւ Յուդաս գնալ ի տեղի իւր : Եւ ետուն վիճակս նոցա , և Ելանէր վիճակն Մատթիայ , և համարեցաւ ընդ մետասան առաքեալսն» : Դկ . Ա . 15—26 :

Այս պարբերութեան մէջ կը տեսնուի ,

1. Պետրոսը կը խօսի :

2. Գործողն ինքն միայն չէ , չխօսիր միայն առաքելոց , և ոչ ալ միայն կղերին , այլ 120 հոգւոյ միանգամայն , անխտիր ամեն եղբարց և ժամանակին ամբողջ եկեղեցւոյն :

3. Ասոնց ամենուն անխտիր կը հարցնէ թէ զո՞վ կարգել պէտք է Յուդային տեղ :

4. Ամենքն ալ անխտիր կ'առաջարկեն երկու հոգի . մին էր Յովսէփը՝ զոր Բառնաբաս կը կոչէին և ապա Յուստոս անուանուեցաւ , իսկ միւսն էր Մատթիան , և ամենքը միասին ասոնց քուէ կուտան :

Դարձեալ Գործք Առաքելոցին վեցերորդ գլխին սկիզբէն սկսելով՝ հետեւեալը կը կարդանք . — «Եւ յաւուրս յայնոսիկ ի բազմանալ աշակերտացն , եղև արտունջ Յունաց տու Հերապեցիան . զի արհամարհեալ լինէին ի պաշտամանն հանապազորդ այրիք նոցա : Կոչեցին երկոտասանքն զբազմութիւն աշակերտացն՝ և ասնն , ոչ է հաճոյ մեզ թողուլ զբանն Աստուծոյ՝ և պաշտել զտեղանոս : Ընտրեցէք եղբարք՝ վկայալս ի ձէնջ արս եօթն լիս հոգւով սրբով և իմաստութեամբ , զորս կացուցուք ի վերայ պիտոյիցս այսոցիկ , և մեք աղօթից և պաշտման և բանին հպատակ լիցուք : Եւ հաճոյ թուեցաւ բանն առաջի ամենայն բազմութեանն , և ընտրեցին զՍտեփաննոս , այր լի հաւատովք և հոգւով սրբով , և զՓիլիպպոս և զՊրոքորոն և զՆիկանովրա և զՏիմոթեա և զՊարմենա , և

զնիկողայոս զեկն անտիօքացի: Չորս կացուցին առաջի Առաքելոցն, և աղօթա արարեալ՝ եղին ի վերայ նոցա ձեռս»: ԴՅ. Զ. 1—6:

Այս պարբերութենէն ալ կ'երեւի սարկաւազաց, Եկեղեցւոյ ստորակարգեալ պաշտօնէից հաստատութեան պատմութիւնը, ուսկից պայծառափայլ կը ցոլանայ:

1. Ոչ միայն եպիսկոպոսաց՝ այլ նաեւ սարկաւազաց ընտրութեան մէջ՝ ոչ Պետրոսը և ոչ ալ միւս առաքեալները միակ չին գործեր:

2. Կը կոչեն հաւատացելոց բազմութիւնը, բազմութիւն մը՝ որ չկրնար Առաքելոցմէ կազմուած ըլլալ, վասնզի անոնք ժողովը գումարող եկեղեցական պաշտօնականներն էին, որոնցմէ չէր այն տակաւին ձեւացած. հետեւաբար այդ բազմութիւնը կազմուները սոսկական մարդիկներ էին:

3. Այս սոսկական մարդիկներուն՝ Առաքեալները կը հաղորդեն իրենց մտադրութիւնը սարկաւազներ կարգելու նորածագ եկեղեցւոյն պիտոյից համար:

4. Սարկաւազութեան բարձրացներու անձանց ընտրութիւնը Առաքեալները կը թողուն սոսկական մարդիկներէ կազմեալ հաւատացելոց բազմութեան:

5. Ժողովրդեան բազմութիւնը կ'ընդունի Առաքելոց խօսքը, և իւր ծոցէն կ'ընտրէ ապագայ եօթը սարկաւազները և առաքելոց կ'ընծայէ:

6. Առաքեալները կը հաստատեն այս ընծայեալները և անոնց կարգ կուտան աղօթելով և ձեռք դնելով անոնց վրայ:

Հին և նոր կտակարաններէն Եկեղեցւոյ պաշտօնէից ընտրութեան մէջ ժողովրդեան մասնակցութիւնը յառաջ բերելէ ետքը՝ գանձ հիմայ նկատի առնել Ս. հարց վկայութիւնները:

Կղեմէս պապը սրբութեամբ կը ծաղկէր Եկեղեցւոյ մէջ յամին 93 մինչ Յովհաննէս Առաքեալը տակաւին կ'ապրէր: Ոմանք փոխան Ս. Դիմոսի՝ Պետրոս Առաքելոյն յաջորդ կը կարծեն զինքը, որ այլ ևս այլ մատենագիրներէն, ըստ Տէրտուղիանոսի հակառակ Մարկիոնի կարծեաց, «մեծ և հաճելի

ժողովրդեան» կոչուած է: Արդ տեսնանք այժմ թէ ի՞նչ կ'ըսէ Ս. Կղեմէս, այս մեծ անձը իր թիւ 44 Կորնթացւոց ուղղած նամակաւ՝ ժողովրդեան իրաւանց նկատմամբ կղերիկոսներուն ընտրութեան մէջ:

Առաքեալները Քրիստոսի զօրութեամբ նախահոգ գտնուելով՝ որ Եպիսկոպոսաց անուանումին վրայ յապագային կրնայ խնդիր ծագիլ, այս պատճառաւ ժողովուրդէն լիազօյն ծանօթութիւն առնելով՝ եպիսկոպոսներ կարգեցին, և ապա անոնց յաջորդութեան կանոնները աւանդեցին, որպէս զի երբ իրենք վախճանին՝ իրենց պաշտօնները ուրիշ փորձուած անձիքներու կարենան տրուիլ: Ուստի նախ իրենցմէ կարգուած եպիսկոպոսները և ապա ժողովրդէն ընտրուածները, և ընդհանուր Եկեղեցիէն հաստատուածները միայն կրնան կառավարել երկար ժամանակ Քրիստոսի անմեղ փարախը խոնարհութեամբ և հանդարտութեամբ:

Այս ամէնը սուրբի մը խօսքերն են, մարտիրոսի մը, առաքելոց ժամանակակիցի մը, անոնց աշակերտին և քահանայապետի մը, և թերեւ Պետրոսի ալ անմիջական յաջորդին:

Ս. Կիպրիանոս կ'ըսէ որ Առաքեալները հետեւած են այս կանոնին ոչ միայն Եպիսկոպոսաց ձեռնադրութեան համար, այլ նաեւ սարկաւազաց: Եւ ասոր համար մեծ հոգածութեամբ կը կոչէին ժողովուրդը, որպէս զի անարժան մը չմտնայ Եկեղեցւոյ պաշտօնէից մէջ:

Կը յաւելու նաեւ նոյն Ս. Հայրը և մարտիրոսը որ աստուածային վարդապետութենէ և առաքելական կիրառութենէն պարտաւոր եմք պահել զգուշութեամբ այն ամենը որ մեր մէջ տեղի ունի, այսինքն եպիսկոպոսի մը ընտրութիւնը ըստ կանոնի կատարելու համար՝ նոյն գաւառին մերձակայ եպիսկոպոսները համաձայնելով ժողովրդեան հետ՝ պարտին ձեռնադրել այս վերջնոյն առաջարկած անձը, որուն ընտրութիւնը կ'ըլլայ ընդհանրութեան առջեւ, որ լիութի կը ճանչնայ անոր բարքն ու վարքը: Իսկ հերձուածողաց մասին Կուսնելիոսին ուղղած իր 42րդ նամակին մէջ կ'ըսէ՝ թէ կղերին և ժողովրդեան հա-

մագուճար ժողովէն ընտրեալ եպիսկոպոսին տեղ՝ ուրիշ մը ո՛ր և է կերպով չկրնար ձեռնադրուիլ: Կը յարէ նաև իր 52րդ նամակին մէջ, ուղղեալ առ Անտոնիանոս, Ս. Կամելիոս քահանայապետին նկատմամբ՝ թէ Կամելիոս եպիսկոպոս եղաւ Աստուծոյ և Քրիստոսի կամօք, ամեն կղերիկոսաց ամբողջական վկայութեամբ, ժողովրդեան քուէով և ինն վարդապետաց և բարի մարդիկներուն ժողովական վկայութեամբ:

Նիկիոյ առաջին Կոնստանդական ժողովը իր առաջին կանոնին մէջ կ'ըսէ. — Հարկ և պատշաճ է մեծապէս որ եպիսկոպոսը ձեռնադրուի գաւառային եպիսկոպոսաց ամբողջական դասէն. և եթէ դժուարին ըլլայ այս՝ տեղւոյ հեռաւորութեան պատճառաւ, այն ատեն երեք մօտակայ եպիսկոպոսները միայն ի մի վայր գումարուելով՝ կրնան ձեռնադրութիւնը կատարել, որոնք ձեռնադրութեան ատեն պիտի յայտարարեն թէ միւս եպիսկոպոսները թէեւ կը բացակային, բայց իրենց հաւանութիւնը զրկած են ի գիր, որ յանձնուած է Մետրապօլիտ Արքեպիսկոպոսին:

Թէ ողորտոս իր եկեղեցական պատմութեան մէջ յառաջ կը բերէ Նիկիոյ տիեզերական ժողովոյն սինոդական մէկ նամակը ուղղեալ Աղեքսանդրիոյ եկեղեցւոյն, որուն մէջ ժողովական հայրերը հետեւեալը կը գրեն. —

Երբ եկեղեցական պաշտօնեաներէն մէկը վախճանի, այն ատեն անոնցմէ մին թէեւ ըլլայ նա ամենէն վերջին ընծայեալը, բաւական է որ յարմար և ժողովրդենէ ընտրուած ըլլայ, և Աղեքսանդրիոյ եպիսկոպոսն ալ հաստատած ժողովրդեան ընտրութիւնը, կրնայ վախճանելոյն յաջորդել:

Եգիպտոսի եպիսկոպոսները՝ որ Նիկիոյ տիեզերական ժողովէն քիչ ետքը՝ Ս. Աթանասը Աղեքսանդրիոյ պատրիարք ձեռնադրեցին, ի ջատագովութիւն իրենց ընծայելոյն չըջաբերական նամակին մէջ վկայեցին որ՝ բոլոր բաղմութիւնը և կաթողիկէ եկեղեցւոյ ժողովուրդը գումարեալ ի մի մարմին և հոգի՝ Ս. Աթանասը եպիսկոպոս խնդրած էին Քրիստոսէն հրապարակային ուխտերով:

Ս. Աթանաս, Աղեքսանդրիոյ պատրիարքը, եկեղեցւոյ լուսաւոր ջահերէն մին, իր աքսորէն ետքը՝ Յունաց ուղղեալ չըջաբերականին մէջ կ'ըսէ՝ երբ իր տեղը Գրիգորիոսը կը խընդրուէր Եւսերիաններուն և Կոստանդ Կայսեր միջոցաւ՝ եթէ մեզի գերընտիր բան մ'ընել կ'ուզէք, պէտք է որ արիւսասմաներէն ձեռնադրել չտաք, այլ Պօղոս առաքելոյն խօսքին համամատ «Ժողովրդեան ի մի վայր ժողովելովն», և կամօք ձեռնադրողին և զօրութեամբ Տեառն մերայ՝ Յիսուսի Քրիստոսի ամեն ինչ ըստ եկեղեցական կանոնաց քննելով և գործելով ի ներկայութեան ժողովրդեան և կղերին որ զայն կը խնդրեն, ըստ այսմ վարուիք:

Ս. Լեւոն մեծ կը գրէ Թեոփիլակէի մետրապօլիտ և առաքելական գահուն փոխանորդ Անասթաս եպիսկոպոսին. — Երբ գերագոյն քահանային (թեմական եպիսկոպոս) ընտրութեան ձեռնարկուի, ամենեւն ճշմարտեմբ հարաւորի նա որ կղերին եւ ժողովրդեան հաւանաւորեամբ խնդրուած է, անանկ որ եթէ քուէները ցրուին չստ մը անձանց վրայ, մետրապօլիտէն ընդունուի նա որ առաւելորէն խռից ստացած է: Եւ չձեռնադրուի երբեք եպիսկոպոս մը որ չէ խնդրուած կամ մերժուած է, որպէս զի քաղաքը չստէ և չանպատուէ չփափաքուած եպիսկոպոսը, և անոր կրօնասիրութիւնը չպաղի իր փափաքած հովիւը իրեն չտրուելուն համար:

Եկեղեցւոյ այս մեծ քահանայապետ և վարդապետը միևնոյն նամակին մէջ կը յարէ. — Երբ մետրապօլիտը վախճանի, յաջորդին ընտրութեան համար գաւառային եպիսկոպոսները պարտին գումարուիլ մետրապօլիտական քաղաքը, որպէս զի բոլոր կղերին և ժողովրդեան կամքը հարցնելով նոյն եկեղեցւոյ քահանայից և սարկաւազաց մէջ ընտրութիւն ըլլայ, և ընտրուողին անունը գաւառային վարդապետաց կողմանէ անմիջապէս ծանուցուի անոր՝ ընտրողաց ուրախութեան համար, զոր պիտի զգան բնականաբար երբ լսեն՝ թէ իրենց փափաքը ընտրուողէն կ'ընդունուի:

Ս. Ամբրոսիոս Միլանի Արքեպիսկոպոսը իր 22 երորդ նա-

մակուր կ'ըսէ՝ թէ Արքեղիոս Թեազոնիկէի արքեպիսկոպոսը վախճանելով յամին շուրջ 340՝ Անեզիոս՝ Մակեդոնացի ժողովուրդէն և վարդապետներէն քննուելով ընտրուեցաւ :

Ս. Գրիգոր Նազիանզացին իր 22 երորդ նամակին մէջ կը վկայէ որ Ս. Բարսեղը Կեսարիոյ Կապադովկացոց արքեպիսկոպոս ընտրուած է կղերէն և ժողովրդէն յամին 370 :

Ս. Սիրիկիոս Պապը իր երրորդ նամակով յամին 384 ուղղեալ առ Յոյնս՝ որ Ուրպինարիա նահանգին զանազան գաւառներուն մէջ ցրուած էին, կը խրատէ պահել առաքելական պատուէրները եպիսկոպոսի ընտրութեան մէջ, որուն համար արժանաւորները միայն կրնան ընդունուիլ ժողովրդեան և մեր խորհրդով :

Նոյն Ս. Պապը՝ Թարակոնայի Հինկմարոսին ուղղած նամակին մէջ կ'ուսուցանէ որ սարկաւադին կրնայ տրուիլ վարդապետութիւն և եպիսկոպոսութիւն իթէ կղերէն և ժողովրդէն կոչուի :

Քաղկեդոնի ժողովին մէջ Եփեսոսի եպիսկոպոսութեան վրայ Ստեփանոսի և Բասիանոսի մէջ վէճ ծագելով՝ առաջինը իր ընտրութեան վաւերականութիւնը հաստատելու համար կ'ըսէ — Զիս 40 ասիական եպիսկոպոսներ ձեռնադրեցին ազնուականաց և տանուտերաց և բոլոր յարգոյ կղերին և ժողովրդեան ընտրութեամբ :

Իսկ Ս. Իննովկենտիոս Ա. Պապը՝ նամական որ ի 406, ուղղեալ առ սինոդոսն Թոլեթանոյի, կը դատաւարտէ Ռուփիմո մը որ եպիսկոպոս ձեռնադրած էր ծածուկ տեղ մը ժողովրդեան կամքին և քարեկարգութեան հակառակ :

Ս. Կեղեստիանոս Ա. Պապը 428ին կը գրէ Վիեննայի գաւառաց և Գաղղիոյ Նարքոնայի եպիսկոպոսաց չտալ երբէք ժողովուրդներուն եպիսկոպոս մը որ զայն չեն ուզեր :

Դարձեալ կը գրէ Ս. Լեոն մեծ՝ յամին 446 իր 13երորդ նամակով Իլլիրիան գաւառներուն մետրապոլիտական եպիսկոպոսաց — Եւ որովհետեւ իմացանք մեր սիրելի եղբոր տե-

ղեկագիրէն՝ որ Ակայիոյ նահանգին մետրապոլիտը յաճախակի ապօրինի և Ս. Հարց սահմանադրութիւններէն արգիլուած ձեռնադրութիւններ կ'ընէ, մանաւանդ թէ յանձնապատասխանութեամբ Թեսթիացոց անձանթ եպիսկոպոս մ'ալ ձեռնադրեր է, մետրապոլիտներէն ոչ մէկուն իրաւասութիւն կուտանք ձեռնադրելու եպիսկոպոս մը առանց հաւանութեան կղերին և ժողովրդեան, բայց եթէ ընտրեալը նախ Աստուծոյ եկեղեցւոյն քննութեան ենթարկուի, և կը վերջացնէ նամակը այսպէս. «Օրինազանցը և Առաքելական Սահմանադրութիւնները զրօնող եկեղեցական կախակայման ներքեւ ինկած կը համարուի » :

Դարձեալ կը գրէ իր 167 երորդ նամակով Նարքոնայի Ռիւսթիքոսին՝ թէ ոչ մէկ պատճառ մը կը ներէ որ եպիսկոպոսաց դասէն համարուին անոնք որ կղերէն չեն ընտրուած, ժողովրդենէ չեն խնդրուած և գաւառային եպիսկոպոսներէն չեն ձեռնադրուած հաւանութեամբ մետրապոլիտին :

Բարիքի ժողովոյն մէջ ի 615, Կլաթարիոս Բ. Թագաւորին խնդրանաց համեմատ ամենէն առաջ հետեւեալը կը հռչակուի. — Եւ որպէս զի այս կանոնը ամենէն պահուի, որ հին պատուիրան մ'է, և հետըհետէ մշտնջենաւորի, կը հրամայեմք թէ՛ ուր եպիսկոպոս մը վախճանի, հոն և ոչ այլուր Քրիստոսի յաջողութեամբ մետրապոլիտէն պիտի ձեռնադրուի նա՛ որ նոյն գաւառին ժողովուրդէն և կղերին մէջէն ընտրուած է առանց շահու և կաշառի, և ոչ թէ մետրապոլիտական նահանգին կղերէն :

Ռէմսի ժողովը՝ գումարեալ ի 630 Տակոսերթոյի Թագաւորութեան ասեն՝ իր հաստատած կանոնաց 25րդ յօդուածը կ'ըսէ. — Երբ եպիսկոպոս մը վախճանի, իրեն կը յաջորդէ տեղական կղերէն մին որ կ'ընտրուի ժողովուրդէն հանրային քուէարկութեամբ, և կը հաստատուի գաւառային եպիսկոպոսներէն. հակառակ պարագային կ'արտաքսուի իր աթոռէն, զոր յափշտակած է յաւէտ քան թէ ժառանգած : Իսկ անոնք որ ձեռնադրած են զինքը, պիտի դադարին երեք ամիս իրենց թեմերուն առաջնորդութենէն :

Թողեթանոյի Դ. ժողովը ի 633 իր վճռոց 10րդ յօդուածովը կը հրամայէ . — Այսուհետեւ եպիսկոպոս չպիտի ձեռնադրուի, թաց եթէ կղերէն և ժողովուրդէն ընտրուելէն ետքը՝ նահանգին մետրապոլիտն և գաւառային եպիսկոպոսներէն եւս ընդունուի :

Մեծն Կարոյս կայսրը իր ժողովական հրովարտականերուն մէջ, ըստ Անդեքիս արքայի, կը պատուիրէ «Չմոռնալ սրբազան կանոնները : Եւ որպէսզի Ա. եկեղեցին յանուն Աստուծոյ աւելի ազատութեամբ վայելէ իր պատիւը, հաճեցանք այնեկեղեցական կարգադրութեան, որ եպիսկոպոսները ըստ սրբազան կանոնաց ընտրուին իրենց թեմերուն կղերէն և ժողովուրդէն :»

Հինկմարոս Բ' մօր արքեպիսկոպոսը ընտրեալ ի 845 կ'ըսէ . — Եւ որովհետեւ երկրիս իշխանը (Կարոյս Բ. թագաւոր Գաղղիոյ և կայսր Կերմանիոյ) աստուածային նախախնամութեամբ ստանձնեց եկեղեցական գործոց պաշտպանութիւնը, ամեն ոք պէտք է եկեղեցական աստիճանաց բարձրանայ՝ Իւր հաւանութեամբ, ժողովրդեան ընտրութեամբ, և նոյն գաւառին եպիսկոպոսաց հաստատութեամբ :

Ս. Իվ (Yves) Շարթրը-ի եպիսկոպոսը իր 63րդ նամակին մէջ կ'ըսէ . — Պէտք է չհաւանինք եպիսկոպոսի մը ընտրութեան, բայց եթէ երբ մէկը ընտրուի կղերէն և ժողովուրդէն, և հաստատուի մետրապոլիտական ժողովէն համաձայնութեամբ թեմական եպիսկոպոսաց :

Ս. Բեռնարդոս իր 13րդ նամակով կը յորդորէ Ոնորիոս Պապը հաստատելու Քաթալանիոյ եպիսկոպոսին ընտրութիւնը, որուն մէջ, կ'ըսէ, կղեր և ժողովուրդը հաւասար ձայնիւ և քուէով համաձայնած են :

Այս կանոնները հաստատողներուն ամենքը, ինչպէս արդէն ընթերցողներուն ծանօթ է, Քրիստոսի և Առաքելոց աշակերտներ են, Եկեղեցւոյ Ս. Հայրեր, Սրբազան Քահանայապետներ և հոգեբուրդ եպիսկոպոսներ, որոնց գիրքերը Թերզեան կաթողիկոս կարելի չէ որ Բրօքսականայի դպրոցին մէջ կարդացած չըլլայ : Ուստի անոնց պարունակութեանը տեղ-

եակ ըլլաով՝ Հռոմայ մէջ Սինոդ գումարել և առանց ժողովրդային ընտրութեան ինը թեմական եպիսկոպոսներ ձեռնադրել ոչ ապաքէն զարհուրելի անօրէնութիւն է, և Ս. Հայր առաջադրութիւնները ոտքի տակ առնել, որոնցմով ընթացած է Քրիստոսի եկեղեցին մինչև տասներորդ դար, և անկէ ետքը Հռոմ ձեռք զարկած է բոլոր եկեղեցական իշխանութիւնները իր վրայ կեդրոնացնելու : և եկեղեցւոյ պաշտօնէից ընտրութիւնը իրեն վերապահելու : Թէեւ այս Սինոդը չյուսացուիր որ Հռոմէ հաստատուի, վասնզի, թաց 9 եպիսկոպոսաց ապօրինի ընտրութենէն, կը լսուի թէ իր ձեռնհասութենէն վեր խնդիրներով ևս զբաղեր է, թող որ Հռովմ հակառակ է Արեւելեայց Պատրիարքական Սինոդները հաստատելու, որոնք յաւէտ կը ծառայեն իր ազատութիւնը կապելու : Օրինակ ըլլայ Ֆելի 1736ին ի Լիբանան գումարուած Մարոնեոց պատրիարքական սինոդը, զոր հաստատելուն բերիցս զղջացած է Հռոմ, վասնզի անոր զօրութեամբ Մարոնիք այսօր «Մենք Լիբանանու ժողովքը ունինք» ըսելով, կը հակառակին Հռոմայ ինչ ինչ հրամաններուն :

Արեւմտեան եկեղեցին շատ դիւրութեամբ համակերպած է Հռոմայ կեդրոնացուցիչ դրութեան, թաց ոչ Արեւելեանը, մանաւանդ թէ անոր Ս. Հայրերը չեղած են իրենց իրաւանց վրայ Փյորենտեան Տիեզերական ժողովոյն մէջ ի 1439, երբ Պատրիարքական Աթոռոց դասակարգութիւնը կ'որոշուէր և առաջնութիւնը Հռոմայ Աթոռոյն կը արուէր, որոնք նախատեսութեամբ փութացած էին իրրեւ երաշխիք սպառազային՝ վճռոյն ստորոտը յաւելուլ «ի թաց առեալ՝ այսինքն ամեն առանձնաշնորհութիւնները Արեւելեան Պատրիարքաց» :

Այս վճռոյն վրայ բոլոր Արեւելեան կաթողիկէները չորս որակ սկսած են ճանչնալ Հռոմայ Քահանայապետին վրայ, Պապ աշխարհի, Պատրիարք Արեւմտեայց, Մետրապոլիտ Իտալիոյ, Եպիսկոպոս Հռոմայ : Բայց այս չորս որակներէն միայն առաջնոյն հետ առնչութիւն ունին Արեւելքի կաթողիկէները, այսինքն կը ճանչնան միայն Հռոմայ Քահանայապետ-

տին Պապուլթիւնը, որ է երեւելի գլուխ եկեղեցւոյ և այն ի հաւատոյս միայն: Թէեւ Վատիկանու Տիեզերական Ժողովը գումարեալ ի 1860—70 Պապին գլխաւորութիւնը բարեկարգականին վրայ ևս տարածեց, ինչ որ հետեւանք եղաւ Անոր անսխալութեան, որուն համար յատկապէս գումարուած էր այդ ժողովը չատ մը անթեմ եպիսկոպոսներէ, տարիներով առաջ յատկապէս ձեռնադրուած, զոր հաստատեց այն առթին համար միայն՝ կրը նա յԱթոռոյ վճիռ մը արձակէ. բայց որոնք են անոր պարագաները... Աթոռին վրայ նստած՝ թէ ոչ անոր վրայ ոտքի կեցած պահուն... առկաին չենք գիտեր: Հանդերձ այսու մենք զայն կ'ընդունինք իբրեւ հաւատոյ մաս, ինչպէս նաև անոր հետեւանքն ալ վերապահութեամբ մը, թէեւ ըլլայ այն անկատար ժողովոյ մը վճիռ, թէեւ բողոքած ըլլան այն վարդապետութեան դէմ յատենի ժողովոյն Տէօլլինկէրներ, Սթրոգմայէրներ, Տիւրանլուններ և Բլասներ և անոնց հետեւորդ. 200 եպիսկոպոսներ, ոմանք ալ յաւելրումով մ'ընդունած են, որոնց թեմերը Հռոմ ապա մասնաւոր պատուիրակներ ղրկելով՝ վճռոյն պատճէնը բունի ստորագրել տուած է: Չենք գիտեր թէ ժողովքէն դուրս ստորագրուած վճիռը ինչ կարեւորութիւն կրնայ ունենալ, և առանց միաձայնութեան՝ հաւատոյ մաս կրնայ արդեօք հաստատուիլ: Իսկ բարեկարգականի մասին վերապահութիւնը ըսածնիս այն է թէ՝ տրուած բարեկարգութիւնը բաւական է որ ընդհանուր եկեղեցւոյ համար ըլլայ, ինչպէս ամեն հաւատոյ մասերը, և ոչ միայն Հայ Կաթողիկէից համար, մեզի այն ալ ընդունելի է:

Փլորենտեան ժողովոյ վճիռը յարգուեցաւ փոքր ի չատէ մինչեւ 1867, որուն մէջ Պիոս Թ. Քահանայապետը եղծեց զայն բոլորովին գոնէ Հայ Կաթողիկէից համար, այսինքն բոլոր ազգային իրաւունքները յինքն գրաւեց իր Ռէվերսութիւն կոնդակաւ: մինչ Հասուն Կաթողիկոսին Պալիւմ կուտար, և նա առանց դժուարութեան կը համակերպէր առ ոտն կոխելով ժողովրդեան բոլոր իրաւունքները: Այս եղելութեանց վը-

րայ ընկերատեաց գժտութիւններ կը ծագին Հայ Կաթողիկէ Հասարակութեան մէջ, եղբայրը՝ քրոջմէն, հայրը՝ զաւկէն, հորսը՝ կեսուրէն կը բաժնուի, և հօգիւ թէ 18 տարի ետքը Լեւոն Ժ. մեծանուն Քահանայապետին խաղաղաւետ և հաշտարար կառավարութեան չնորհիւ գժտութիւնները կը դադարին, և Աղարեան բարեյ. Կաթողիկոսին 1887 Մայիս 1 յանուն Լեւոն Ժ. ի հրատարակած «Առանց մեր արժանեաց» կոնդակին զօրութեամբ Ռէվերսութիւնը կը ջնջուի և խաղաղութիւնը վերստին կը տիրէ:

Հօգիւ թէ ինչ վէրքերը կ'սպիանային Հայ Կաթողիկէ համայնքին մէջ, Պօղոս Պետրոս Ժ. Թէրզեան Կաթողիկոսը վերստին կը բորբոքէ զանոնք արատնութեամբ Պիոս Ժ. Հասունին որոմը վերստին ցանկելով, իբր թէ եկեղեցին բացարձակ աէր ըլլար, ըստ Թէրզեանի, առանձնաշնորհութիւնները երբեմն ընդարձակելու եւ երբեմն սեղմելու: Արդ այս երկու պապերէն ո՞վ է անսխալը, Լեւոն Ժ. ը՛ որ ազգային իրաւունքներէն ո՞վ է անսխալը, Լեւոն Ժ. ը՛ որ զանոնք վերստին կապտեց: Վերոյիշեալ բացարձակութեան սկզբունքը թերեւս ընդունուէր եթէ, ինչպէս վերը ըսինք, ընդհանուր ամեն ազգաց համար ըլլար և կամ այն առանձնաշնորհութեանց ամենքը իրմէ տրուած ըլլային, մինչդեռ չենք գիտեր թէ Սահմանեան տէրութենէ շնորհուած առանձնաշնորհութիւնները, Պապը ինչպէս կրնայ ջնջել, նամանաւանդ որ անոնք կրօնի հետ ամենեւին աղերս չունին: Եթէ 20 դար ետքը՝ Քրիստոսի Աւետարանը փոխուեցաւ, այն չենք գիտեր:

Երկու դարէ ի վեր Հայ Կաթողիկէ հասարակութիւնը կրօնի պաշտօնեաները, եպիսկոպոսները ինքը կ'ընտրէ, ազգային ինչքերը ինքը կը մատակարարէ, և հայկական ծխից եւ արարողութեանց կը հետեւի: Այս պայմաններով միացած է Հռովմայ եկեղեցւոյն հետ, այսպէս ընթացած է մինչեւ ցարդ, և այսպէս պիտի չարունակէ. վասն զի իր իրաւունքները և առանձնաշնորհութիւնները, ծէսերը և արարողութիւնները իրեն համար կեանքի չափ սիրելի են: Պարապ տեղ չաշխատի ուրիմն

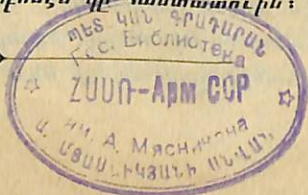

Թէրզեան զանոնք հասարակութեան ձեռքէն կորզելու, թո՛ղ Վատիկանու բանադրանայ շանթերը տեղացնէ Ազգ. Վարչական Ժողովին վրայ, նա լաւ գիտէ որոշել կրօնականը քաղաքականէն, և թէ որպիսի խնդրոց վրայ բանադրանքը կրնայ զօրել:

Գիտէ նաև որ եկեղեցական կանոնները կը պատուիրեն բանադրելէն առաջ մեղապարտը քննել, խրատել և զգաստու թեան երեք պայմանաժամ տալ: Արդ այս պայմաններէն ո՞րը կատարուեցաւ. հապճեպ բանադրանքը եկեղեցին չընդունիր: Միթէ Պապը Քրիստոսէն աւելի մեծ իշխանութիւն մ'է որ առանց հարցաքննութեան կը դատապարտէ, մինչդեռ նա, ինչպէս Աւետարանէն գիտենք, վերջին դատաստանին ուր իրաքանչիւրին արդարացուցումը լսելէ ետքը պիտի դատապարտէ:

Օրէնքը և արդարութիւնը ամեն ուրեք և ամէն անձի համար հաւասար պէտք է ըլլայ: 1905ի վերջերը Գաղղիոյ տէրութիւնը բոլոր եկեղեցականները աքսորեց, եկեղեցական ստացուածոց մատակարարութիւնը իր ձեռքն առաւ, եկեղեցիները գրաւեց, և այժմ վարձու առած է զանոնք քահանայից: Հռոմ ինչո՞ւ ուրեմն չբանադրեց Գաղղիոյ տէրութիւնը. վասն զի անկէ չա՛ն ունի, անկէ կը յուսայ որ ապագային գուցէ նորէն Հռոմայ գաւառը պատերազմաւ ետ առնէ և Պապին չնորհէ... Աւա՛ղ փառացս անցաւորի: Բայց չվարանեցաւ երբէք բանադրելու Հայ կաթողիկէից Ազգ. Վարչական Ժողովը, վասն զի անկէ չա՛ն մը չունի և ոչ ալ յուսալիք, որ ոչ եկեղեցիները կապտեց, ոչ վարձեց և ոչ ալ քահանաները աքսորեց:

Քրիստոսի եկեղեցին իր ծագումէն ի վեր այսպիսի ապօրինութիւններ, անարդարութիւններ և կողմնակցութիւններ չէ իւրընկրպած երբէք իր ծոցին մէջ: Անի կատարեալ սահմանադրական է, Ռուս, Դուս, Սկիւթացի իր օրինաց առջեւ հաւասար են: Իր որոշիչ կամք ունեցող երեսփոխանական ժողովը՝ Տիեզերական Ժողովն է. կազմեալ թեմական եպիսկոպոսաց դասէն միայն, որոնք Առաքեալներէն մինչև այսօր ժողովուրդէն կ'ընտրուին և սիւննոգոսէն կը հաստատուին:

<< Ազգային գրադարան

NL0160848

